

HAK DÎNİ KUR'ÂN DİLİ

Türkçe Tefsir

1

ÖNSÖZ

Müslüman Türk milleti, dinine sadâkatla bağlıdır. İslam Dîni, bu milletin seciyesine, ruhî temayüllerine ve kahramanlık duygusuna uygun düşmüş ve Türk Milleti, İslam'ı kabul ettiği günden bu yana hayatını bu ulvî dinin hizmetine adanmıştır. Dün olduğu gibi bu gün de İslam'ın hakiki hüviyetini, şeref ve safiyetini muhafaza etmek çabası içindedir. Bu onun en şerefli ve en kudsî vazifesi olmuştur ve olmakta devam edecektir.

Müslümanlığın kitabı olan Kur'an'ı okuyup anlamak, her hakiki müslümanın istek ve samimiyetle benimseyeceği dinî bir vecibedir. İmkan bulanlar Arapça öğrenerek Kur'an'ın hikmetlerini doğrudan doğruya Hz. Kur'an'ın kendisinden anlamaya, imkansız olanlar da bilenlerin naklettiklerini öğrenmeye çalışmalıdırlar.

Cumhuriyet idaresi kurulup medreseler lâğvedildikten sonra mekteplerde de Arapça tedrisata son verilmişti. Kur'an'ı okuyup anlayabilecek ve anladıklarını diğer dindaşlarına anlatabilecek bir medrese nesli artık yetişmeyecekti. Bunu telâfi edebilecek başka tedris müesseseleri de kurulmamıştı. Halbuki Müslüman Türk Milleti ve onun yeni nesilleri, Kur'an'ın irşatlarından istifadeye devam etmek arzu ve ihtiyacında idiler. Bu ihtiyacı hissedenler Kur'an'ın Türkçe tefsir ve tercemesi zarureti üzerinde durmaya başladılar. Madem ki medreseler kapatılmış, mekteplerden Arapça dersler kaldırılmış ve bu sahada yeni müesseseler de kurulmamıştı, o halde Kur'an'ın ve İslam Dîni'nin müslüman Türk Milleti'ne kendi dili ile anlatılması lâzımdı. Cumhuriyet'in daha ilk senelerinde Kur'an'ın Türkçeye terceme edilmesine ve muhtasar da

olsa Türkçe bir tefsirin yaptırılmasına karar verilmişti. Bu işin kime verileceği hakkında uzun münakaşalar cereyan etti. Devlet erkânı, mebuslar ve aklı eren kimseler bu işle ciddî surette meşgul oldular. Nihayet zamanın Diyanet İşleri Reisi merhum Rifat Börekçi ve muavini merhum Hamdi Aksekili'nin tensip ve ısrarları ile tercemenin şair Mehmet Akif'e, tefsirin de Hamdi Efendi'ye (Küçük Hamdi) yaptırılması uygun görüldü. Mukaveleler yapıldı ve vazife alanlar işe başladılar. Şair Mehmet Akif, bir müddet sonra Mısır'a gitti. Orada hazırladığı ilk tercemeleri Hamdi Efendi'ye gönderdi. Bunları beğenmediğini, bütün gayretine rağmen tercemede muvaffak olduğunu zannetmediğini yazıyordu. Akif, bir müddet sonra, terceme işinden kat'î surette vazgeçtiğini alakalılara bildirmiştir.

Akif'in işi terk etmesi üzerine, Hamdi Efendi'ye, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tercemeyi de deruhte etmesi teklif edildi. Hamdi Efendi, Kur'an'ın Türkçe'ye lâıykı vechile terceme edebileceğine kani değildi. Bu fikrini açıkça bildirerek bu vazifeyi kabul etmek istemedi. Fakat alakalı makamlar, tefsir ile birlikte tercemenin de yapılması üzerinde ısrar ediyorlardı. Hatta bir aralık Kur'an'ın Türkçe okunması ve okutulması yolunda bir temayül belirmiş ve bazı tecrübeler de yapılmıştır. Bu temâyül, Hamdi Efendi'nin kanaatlerine tamamen aykırı olduğundan, terceme işini kabul edemeyeceğini katiyetle bildirdi. Neticede, yapılacak tefsire meal olarak tercemeler ilavesi, taraflarca kabul edildi. Dikkat edilirse terceme yerine meal tabiri kullanılmıştır. Bunun elbette hususi bir manası ve ehemmiyeti vardır. Nitekim Hamdi Efendi tarafından meal olarak yapılan tercemelerin bir hususiyeti bulunduğu derhal göze çarpmaktadır. Meallerde Kur'an'ın ifade tarzına aynen riayet edilmiş, cümle teşkil tarzı ve nahvi aynen bırakılmış, ifadeler Türkçe şive ve üslûba göre değiştirilmemiştir. Yalnız her Arapça kelime yerine Türkçesi konulmakla iktifa edilmiş, metinlere ne bir kelime ne de bir harf ilave edilmemesine çalışılmıştır. Bununla takip edilen maksadı anlamayanlar ve terceme yerine meal denilmekteki inceliği kavrayamayanlar, Hamdi Efendi'yi bu bakımdan tenkit etmekten çekinmemişlerdir. Kaldı ki müellif, mukaddimesinde, Kur'an'ın Türkçe'ye tam olarak ve aynı kıymetle terceme edilemeyeceğine dair kanaatini açıkça izhar etmektedir. Türk diline her bakımdan hakkıyla vâkıf olan müellifin meal olarak yaptığı tercemeleri, dil zevkimize en uygun şekilde ifade edebilmesi elbette mümkündü. Tefsirin mukaddimesinde kullanılan ifade ve "Metâlip ve Mezâhip" adlı eserine yazdığı dibacenin ahenkli ve sanatkârane lisani, müellifin dil sahasındaki büyük kudretine delil teşkil etmektedir.

İlâhî! hamdini sözüme sertâc ettim, zikrini kalbime mî'râc ettim, kitabını kendime minhâc ettim. Ben yoktum vâîr ettin, varlığından haberdâr ettin, aşkınla gönlümü bîkarâr ettin. İnâyetine sığındım, kapına geldim, hidâyetine sığındım lûtfüne geldim, kulluk edemedim afvine geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet, neş'eni duyur, hakikatî öğret. Sen duyurmazsan ben duyamam, sen söyletmezsen ben söyleyemem, sen sevdirmezsen ben sevdiremem. Sevdîr bize hep sevdiklerini, Yerdîr bize hep verdiklerini, Yâr et bize erdirdiklerini. Sevdin habibini kâinata sevdirdin: Sevdin de hıl'atî risaletî geydirdin: Makâmı İbrahîmden maqâmı Mahmûda erdirdin. Serverî asfiyâ kıldın. Hatemî Enbiyâ kıldın. Muhammed Mustafâ kıldın. Salât-ü selâm, tahîyyât-ü ikram, her türlü ihtîram ona, onun Al-ü Eshab-ü etbâna yarab!

Bu duyuları yaşıyan bu cigay [1] sabık müderrislerden Elmalılı

(1) Cigay, «Divanî Lûgatittürk»te zengin demek olan «bay»ın mukabili fakir demektir. «Kırk yıla dek bay, cigay düz olur» denirmiş.

FATİHA SURESİ: Mekkîdir ve yedi ayettir

Kur'anın ve Kur'an surelerinin Risaletpenah Efendimiz tarafından tesmiye edilmiş isimleri vardır. Fakat surelerin bu isimlerini, mahalli nüzullerini ve ayetlerinin adetlerini iş'ar için yazılan başlıklar, kezalık sahife kenarlarında taşır denilen aşırıları, hizibleri, secdeleri gösteren tahrirler nazmı kur'andan değildirler.

İsimlerin muhdes olmayıp tesmiyei risaletpenahiye müstenit olması, kelimatı kur'andan olmalarını icap etmez ve bir kelimenin kur'anîyeti için bu kadarı kâfi değildir, çünkü kitap yani kur'an, hadîsten ve hatta hadîsi kudsdan başka bir hususiyeti haizdir. Peygamberimizin hadîsleri miyanında tefsiri kur'ana müteallik nice ahadisi şerife vardır ki bunlar tevatüren sabit bile olsalar yine kur'an sayılmazlar. Bir kelimenin nazmı kur'andan madut olabilmesi için Peygamberimizden kur'an olarak ahzedilmiş ve tevatüren naklolunmuş bulunması şarttır. Çünkü kur'anın hükmü kıymeti yalnız manasında değildir, onun elfaz ve kelimatı dahi bizzat hüküm ve kıymeti haizdir. Zira kur'an metlûv olmakla mümtazdır. Tilâvet ve levazımı tilâvet ise elfazın ahkâmıdır.

Selefi kiram bu hakikate binaen Mushafı şerifi kur'an olarak me'huz olmıyan kelimattan tecrit ederek yazarlar ve «جرد القرآن = cerridülkur'an» - kur'anı tecrit ediniz, yahut «جرد المصاحف = cerridülmesahif» - Mushafları tecrit ediniz diye tavsiye ederlerdi. Çünkü kur'an olmıyan kelimelerin veya cümlelerin müruri zaman ile nazmı kur'ana karıştırılarak tahrifata sebebiyet verilmesi gibi şer'î bir mahzuru nazarı mülâhazaya alırlar ve Mushafın «deffeteyni» beyninde sadece kur'an yazılmasına itina ederlerdi ki bu tavsiye ve

B E S M E L E

Mesahifi şerifede iki türlü besmele vardır: Birisi sure başlarında yazılan müstakil besmele, diğeri surei Nemlin «انهم من سليمان و انه بسم الله الرحمن الرحيم» ayetindeki besmeledir. Bu besmele surei Nemlin bu ayetinin bir cüz'ü olduğu kemali sarahatle malûmdur. Binaenaleyh bu haysiyetle besmelenin kur'anîyetinde şüphe yoktur ve tevatürî sarîh ile biliçma müteyakkandır. Fakat sure başlarında yazılan ve her sureyi birbirinden ayıran ve iptidai kıraatte okunan besmeleye gelince: Bunun o surelerden birinde veya her birinde dahil bir ayet veya cüzi ayet veyahut kur'andan resen bir cüzi tam olup olmadığı öbürüsü gibi bedihi olmadığından bu besmelenin tayini kur'anîsi tefsirde ve İlmi usulde bir mes'elei ilmiye teşkil etmiştir ki bilhassa iman, salât, kıraet mesailile alâkadardır.

Saidibni Cübeyr, Zühri, Ata' ibni Mübarek Hazaratı besmelenin başında bulunduğu her sureden birer ayet olduğuna kail olmuşlar ki kur'anda yüz on üç ayet eder. Kavli cedidinde İmamı Şafii Hazretleri ve eshabı bu mezhep üzerindedirler. O halde Fatihanın yedi ayetinden birincisi besmeledir. ve «en'amte aleyhim» bir fasılai ayet değildir. Bunun için namazda besmeleyi de cehren okurlar. Çünkü diyorlar: Selef bu besmeleleri Mushaflarda tesbit etmişler, bununla beraber kur'anın tecridini tavsiye etmişler ve hatta Fatihanın nihayetinde «âmin» bile yazmamışlardır, Eğer bu besmeleler kur'an olmasa idi onları da yazmazlardı. Hasılı Mushafın deffeteyni beyninde kur'andan başka bir şey bulunmadığında icma vardır. Ve bunu mü. eyyit ahbarı mahsusa dahi varit olmuştur. Ezcümle İbni

HAK DÎNİ KUR'ÂN DİLİ

Türkçe Tefsir

2

Merhum Elmalılı Hamdi Yazır'ın fransızcadan tercüme edip (Metalip ve Mezahip) adı ile bastırıldığı umumi felsefe tarihi kitabının da hâlen mevcudu kalmamıştır. Bu eserin başına ilâve eylediği dibace muhtelif lisanlara tercüme edilerek gerek Şark ve gerek Garp âlemine intikal etmiştir. Tefsir müellifinin derin bir vecd içinde yazdığı ve hususî bir felsefe görüşünü ihtiva eden bu dibace, mübarek Ramazan ayı vesilesile, Hak dinî - Kur'an Dili okuyucularına bu cildde takdim edilmiştir.

MUHTAR YAZIR

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hamdü minnet Sanadır Yarab !

Ey Rabbi Müteal! Sen şu zahirdeki infisali bâtındaki ittisal ile vasletmese idin ben beni görmez. Seni sezmezdim, anlayanlara hemhal, anlayanlara dellâl olmak istemezdim. Sen bana vicdan dedikleri bir buluş, vücud dedikleri bir bulunuş ihsan ettin. Ben bu buluş ile kendimi kendimde buluyor, bulunuşuma eriyorum, bu sayede başka varlıklara varıyor, vicdanlarını kendime zammediyorum.

Vicdan, her an tecelli eden bir şe'ni bahiri ulâ, vücud ise bu âyinede münakis bir şe'ni âhar. Vicdan vücudu kendine mütekaddim bir şartı zârurî buluyor, bu suretle vücud vicdanın ilk müteallakı oluyor. Vücud olmasa vicdan olamayacak, vicdan olmasa vücud tecelli edemeyecek. Bir vicdanı hâs ile bir vücudi hâssın ciheti vahdetinde misalin yani nâip ve halifen olan nefis, vicdanı âm ile vücudi âmmın mebbei vahdetinde de zâtın mütecelli.

Yarab! Sen bizi böyle bir cihetten vicdan, bir cihetten vücud namile iki silsilei şuun içinde yüzdürüyorsun. İçimde, dışımda, her an birer noktai hal olarak uçuşup duran lemehatı şuunu fırlatıyor, birbirlerine bağlayıp daneler, diziler, cüzümler, küller, hey'etler, cemiyetler, milletler, devletler, hâsılı âlemler gösteriyorsun.

Hasılı SENİ arşta tanımak, arşın fevkinde tanımak, meselei istiva denilen bu mudilei imaniyede vicdan ile vücudu karıştırıp «ENELHAK» diyenler olmuş, «ENEYİ» ifna etmeden Sana varanlar vücuden değil vicdanen vardıklarını fark edememişlerdir. Sana vücuden varanlar kendi vücudlarını ifna etmiş bulunurlar. Çünkü vücudunun muvacehesinde vücudatı saire muzmahil olmak mecburiyetindedir. Şuhudi ruyet bile bir vuslati vicdaniye demektir. Şahidi cemalin olanlar (ENTE RABB^t LÂ-İLÂHE İLLA ENTE HALAKTENİ) diyebilirler. MANSUR Sana geldi ise, «ENELHAK» dediği zaman değil, berdar olup «ENE» den insilâhi tâm bulduğu zaman gelebilmiştir. Tevhidi mukallid (LÂİLÂHE İLLÂ HU), tevhidi ârif (LÂİLÂHE İLLÂ ENTE) dir, (LÂİLÂHE İLLÂ ENE) ancak Senin tevhidindir.

Ya Rabbelerbab ve ya Mercielhakkı vessebab! Seni arayanların çoğu ya âma bir tabiat veya ahres bir kuvvet zannettiler. Yapar yıkar anlayıp anlatamaz dediler. Bunlar mazharı kelâmın olan enbiyadaki sırrını idrakten âciz kaldılar. Sana münacat edenleri gafil, kelâmın ile iştigal eyleyenleri câhil farzettiler. Bilmediler ki kelâmın olmasa idi kelâmı beşer olamazdı, Sen anlatmasa idin Âdem esmayı bilemezdi. Anlattın, buyurdun, buyurdıklarını duyurdun. Onlar da bize duyurmak, aç gönüllerimizi doyurmak için mütemerridin ile uğraştılar. Nemrudlarla, Firavınlarla boğuşular, Ebucehillerle döğüştiler. İnsanlara salim bir vicdan, vicdanlara kâmil bir hürriyet nuru doğdu ise bunlarla, bunların varisleriyle doğdu.

Ey Cemali Kibriya! Seni sevenler sevişir, sevmeyenler döğüşür. Enbiya Seni sevdi, düşmanları kardeş yaptı. Hakkı, hukuku tanıttı. Milletler meydana getirdiler. İlim ve velâyeti miras bıraktılar. Kelâmın olmasa idi, onlar olmazdı. Onlar olmasa idi, beşeriyet içtimaiyeti fazıla ruhunu duymazdı. Firavınlar, Nemrudlar o milletlerin üzerinde tegallübatı kahharane ve tesvilâtı hodgâmane ile hükûmatı ceberutiye kurmak istiyorlardı. Kendilerine, heykellerine, suretlerine halkı taptırmak sevdasında bulunuyorlardı. Kardeşleri düşman yapıyorlardı. Çünkü ruhi beşerin nâ-mütenahî temayülâtını üç günlük ömür içine sığdırmağa çalışıyorlardı. Ezel ve lâyezâlin gönüllere inikası demek olan bîpâyan tecelliyatı amâli ba-liğan mabelâğ ihata edebilen füşhatâbâd huldun neşvei rizasından bihaber bulunuyorlardı. O tûli emel, o diykı amel, ukule fetret, kulûbe zucret veriyordu. Mahabbeti husumete, aşkı ihtirasa, iradeyi ihtiyale, hürriyeti esarete kalbediyordu. Bezmi hakda yer bulamayan fâni gönülleri, heyakili ihtiras içinde yerleşmek için kârhanei teşhidde boğuşturuyordu.

Ya Münzilelkitâp, ve ya Mücriyessahap! . Salâvatı zâkiye ve tesli-

بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ
ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ
كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

d.716

Meali Şerifi

Hacc-ü omreyi de Allah için tamam yapın, eğer ihsara tutulmuşsanız o vakit hedyin kolayınıza geleni, bununlabera-
ber bu hedy mahalline varıncaya kadar başlarınızı tıraş etme-
yin, içinizden hasta olana veya başından bir eziyeti bulunana
tıraş için oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye
var; ihsardan aman bulduğunuz vakit de her kim hacca
kadar omre ile sevab kazanmak isterse ona da hedyin kolay
geleni, bunu bulamıyana ise oruç, üç gün hacda yedi de
avdet ettiğinizde ki tam on gündür ve şu hüküm, ehli Mes-
cidiharam mukimlerinden olmıyanlar içindir, hasılı Allah-
dan korkun ve bilin ki Allahın ıkabı cidden çok şiddet-
lidir 196

Bu âyet dahi makabli gibi omrei kaza senesi denilen
yedinci senesi hicriyede nazil olmuştur.

HACC حج, «h» anın fethi veya kesrile mukaddemen dahi
zikrolunduğu üzere lûgaten kasıd demektir. Lâkin mutlak
kasıd değil, büyük ve ehemmiyetli bir şey'e kasıddır.
Şer'an: zamanı mahsusunda mekân mahsusa bir ziyareti
mahsusadır ki hac niyyetile mekân ve zaman mahsusunda
ihrama girib Arafatta vakfa, badehu Kâ'beyi tavafı ziya-

Mekkeye ihramsız yine avdet edebilir. Binaenaleyh Mes-cidiharam hazırlarının hakikaten ve hükmen gayrı bulunanlar maverayı mikat ahalisi olan âfakîler demek olur. Fakat imamı Şafii bunları Mekke'de kasri salât edecek kadar bir mesafei seferden gelenler, Tavus: «Haremi Mekke maverasından olan ehli hıll», imam Malik de «biz-zat Mekke ehalsinin gayrı» diye anlamışlardır. Hasılı hacı kıran ve temettu' maverai mikat ehalsinden bulunan ve Mekkeye ihramsız girmeleri caiz olmıyan âfakîler hakkındadır. Âfakî olmıyan ehli hıll-ü harem ancak hacı ifrad yapmalıdırlar.

İşte hac ve omreyi böyle Allah için tamamlayınız (وَ اتَّقُوا اللَّهَ) ve Allaha isyandan sakınınız ve bahusus emri hacda pek ittıkalı olunuz (وَ اعْلَمُوا) ve biliniz ki (إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ

العقاب) Allahın ıkabı pek şiddetlidir.

K'DA
S.30

Gelelim hacın vaktına:

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ فَمَنْ قَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْعَ
وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ
يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى
وَأَتَّقُوا يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ ﴿١٨٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ

— 721 —

için yiyecek, içecek, binecek ve lüzumunda sarfedecek zad-ü zahire lâzım olduğu gibi Dünyadan sefer için de bir zad lâzımdır. Bu da ma'rifetullah ve mahabbetullah ile vikayetullaha girmek ve mâsivallahdan i'raz ile Allahdan başkasına arzı hacet etmemektir. Ve bu zadı takva obirinden daha hayırlıdır.

Bunu bilib her iki sefer için hazırlığınızı eyi görün (واقونی) ve benim emirlerime muhalefetten sakınıb bana ittika edin (يَا أُولَى الْأَلْبَابِ) ey temiz ve tam akıllılar. Böyle hıssi takva ile levazımınızı eyi tedarük etmek emri ilahî ve akli kâmil muktezası olduğu için (ليس عليكم جناح)

¹⁹⁸₇₂₃ ان تبتغوا فضلاً من ربكم) rabbınızın her hangi bir fadl-ü atasını taleb etmenizde size hiç bir cünha ve günah yoktur. Yani velev hacc aylarında olsun kesb ü ticaret ile erzakınızı, levazımınızı kazanmaktan memnu' değilsiniz. — Evamiri sabıkaya riayet şartıyla hac, ticarete, kazanca mâni değildir.

Deniliyor ki Arablar cahliye devrinde hac mevsimlerinde Ukâz, Mecenne, Zülmecaz gibi pazar ve panayırıları açarlar ve onlardan te'mini maişet eylerlerdi, dini islâm gelince hacde bunlardan sakınmağa başlamışlar, bu âyet de bunun hakkında nâzil olmuştur.

Sonra (فاذا افضتم من عرفات) Arefattan ifaza ettiğinizde yani Arefe günü Arefat dağında an cemaatin vakfeden boşanıb akdığınızda (فاذكروا الله عند المشعر الحرام) Meş'ari haram civarında yani Müzdelifede Allahı zikredin. — ki bu gece akşam ve yatsı namazlarının burada birlikte kılınması bu zikremrinin tatbikidir. Zira nâmaz en büyük zikir dir. Bundan başka (واذكروه كما هيديكم) ve Allah size böyle

HAK DÎNİ KUR'ÂN DİLİ

Türkçe Tefsir

3

Tefsir müellifinin vaktile Anglikan kilisesine İslam Dini'nin Esasları hakkında vermiş olduğu cevabı tefsirin ciltlerinin evveline dercediyoruz. Bu cevapta kainatın bir çok kuvvetine zeka, irade, akıl gibi Allah vergileri ile hakim olmak imkanını bulan insanın ezeli ve ebedi kudret karşısında hiçliğini unuttuğu, aczini inkar ettiği ve uluhiyet iddiasına bile kalkıştığı ve neticede de perişan ve rezil olduğu anlatılmaktadır. Allah'ın verdiği kurdet ve imkanın Allah'tan başka mevcudata karşı muvaffakiyetle kullanılması, kulun haddini bilmesine mani olmamalıdır. Aksi takdirde hüsrân muhakkaktır. Dünyaya gelmekten maksadın inanılan bir tek hakikat uğrunda mücadeleden ibaret olduğu, ferdin enaniyeti bırakarak cemiyetin faidesi ve menfaati için çalışması lüzumu izah edilmektedir. Bu suretle ferd ve cemiyet davalarının hal şekli gösterilmekte, ferd menfaatinin cemiyet menfaat ile nasıl telif edileceğine işaret olunmaktadır. Bu gün dünyamızda aynı meseleleri halletmek için türlü nazariyeler ileri sürülmektedir. Tatbikat da iki zıt istikamette gelişmektedir. Bu vesile ile İslam Dini'nin görüşü de belli olmaktadır.

HAZRETİ MUHAMMED ALEYHİSSELÂMIN DİNİ :

İ S L Â M

Elmahlı Hamdi YAZIR

Büyük peygamberler meyanunda tarihin tekemmül devrini süsleyen, başından sonuna kadar hayatının bütün safhaları tarihçe tamamen malûm ve tekml eser ve işleri ilmen mazbut olan, zamanımıza kadar beşerin her türlü maddî ve manevî terakkisinde en büyük âmillerden olduğu gün geçtikçe daha iyi anlaşılan ve haiz bulunduğu tarihî ve ilmî kıymet ve kat'iyet ile gelmiş geçmiş diğer dinlerin ve peygamberlerin tarihteki mevcudiyetlerini de teyid ve tevsik eden aziz peygamberimiz Hatemül-enbiya Muhammed Mustafa Sallallahüaleyhivesellem Efendimiz Hazretlerinin yirmi üç senede, peygamberlik hayatları boyunca, tebliğ, talim ve tatbik ettikleri ilmî ve amelî hükümler kısaca (İSLÂM) kelimesile ifade olunur.

Kur'anı azimüşşanın (İnneddine indellahilislâm), (Ve men yettebi gayrelislâmi dinen felen yukbele minhü) gibi âyetlerinde bu unvanı tesbit edilmiş olan İslâm dini, tam mânasile Allahın birliği esasına dayanan ve insanın yaratılışına uygun bir dindir. Dini, insanın kendi kendine uydurduğu bir takım mücerred inanışlardan ve birbirine zıt hayalî temenniler kabilinden addetmeyerek bu âlemde her şeyin başı olan hakikî bir ilk varlık tanımak ve onun kanunlarına ve emirlerine göre hareket etmeği vazife saymak, hasılı beşerin tabiî ve ıztırarî fiil ve hareketleriyle ihtiyarî ve iradî fiil ve hareketleri kanunlarının birbirile âhengini temin eden hâkim ve mutlak bir hakikata yani Cenabı Hakka itaatı vazife bilmek ve bütün saadeti bu vazifenin iyi ve ciddî şekilde ifasından beklemek İslâm dininin esas prensiplerini hülâsa eder.

Müslümanların inanışına ve Kur'anı azimüşşanın müteaddit beyanlarına nazaran, İslâm dini, esas itibarile, yalnız Hazreti Muhammedin peygamberlik hayatından sonra başlamış değildir. İslâm, esasen, peygamberler babası Hazreti İbrahimin dini olup «hanifiyet» denilen ve bir kavma veya muayyen bir cemaata değil, bütün beşeriyete şamil olan bir din ve diyanetin aslî ruhunu ihya eylemiş ve hattâ (Şuria leküm mined-dini mâ vassâ bihi Nûhen vellezi evhayna ileyke ve mâ vassayna bihi İbrahime ve Musa ve İsa en ekimüddine ve lateteferreku fihi) â eti kerimesinin gösterdiği veçhile, bütün gelmiş geçmiş peygamberlerin dinî mebdeleri olan Allahın birliğini ikrardan başlamıştır.

Filhakika, din mefhumu, ya sabit olan bir hakikatı ifade eder, veya bâtil, uydurma bir takım vehimlerden ibaret kalır. Eğer din, uydurma bir takım vehimlerden ibaret ise, yalancı mâbutlar ve nüfuzlu mugalâtacılar nisbetinde çok adette olur ve aralarında hiç bir birlik, benzerlik, birleştirici bir cihet bulunmaması tabîi görülür. Bundan dolayıdır ki bâtil dinlerin adedi çokcadır. Fakat dinin hakikî bir kanun olması lâzım geliyorsa, bu kanunun zaman ve mekân içindeki hususiyetlerle mukayyet olan fer'î tecellileri ne kadar çok olursa olsun, bu hususiyetlerden ayrı sabit bir hakikatı da ifade etmesi lâzım gelir.

Bu sebeple, aslî din olmak üzere kabul edilecek esasın tek bir hakikat olması zarurîdir. Semavî dinler, zaman ve mekânın değişmesile değişebilecek bir takım fer'î hususiyetleri ihtiva edebilecekleri için aralarında daima bir fark bulunabilir. Fakat bu hususiyetlerin daima muhafaza ettikleri müşterek bir esasa dayanmaları da icap ettiğinden her semavî dinde, her hak dininde, asıl dinin aynı olduğunda şüphe yoktur.

(Hüvellezi ersele resulehu bilhüda ve dinilhakkı), (Ekim vecheke liddini hanifen fitratallahilleti fatarannase aleyha) gibi âyetlerden anlaşıldığına göre Hazreti Muhammed Aleyhisselâm hakikî ve fitrî dini tebliğ ederken yalnız kendi devrine uygun veya kendisinin ihdas ettiği usuller kullanmamıştır. Kâinatın umumî kanunları gibi pek geniş meseleleri kavradığı ve beşer vicdanını Allahın birliği hakikatı etrafında terbiye ettiği için İslâm dini, hiç şüphe yok ki, eski devirlerde de, diğer peygamberler tarafından tebliğ ve neşredilmiştir. Hazreti Muhammed Aleyhisselâm ise birçok sebepler tesirile değişikliklere ve tahriflere uğramış olan aynı esasları aslî kıymetlerine ırca ederek bu değişmez hakikatları tam bir vuzuh ile isbat ve izah etmiş, ilmî kıymetlerle süslemiş, talî derecedeki birçok meselelerde zamanın ve mekânın tecellilerini nazara alarak beşerin müşterek ve devamlı bir ruh içinde yükselip ilerleyebilmesini temin edebilecek şer'î hükümlerde yenilikler göstermiştir.

﴿ 1453 ﴾

مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمَوْتِ مِمَّنْ
 نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا
 ﴿١٥٠﴾ إِنْ أَلَّ اللَّهُ لَا يَغْفِرَ إِنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
 ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا
 بَعِيدًا ﴿١٥١﴾ إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ الْإِلَهِ إِنِ يَدْعُونَ
 إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١٥٢﴾ لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَا يُخِذَنَّ
 مِنْ عِبَادِي نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١٥٣﴾ وَلَا ضَلَالَةٌ وَلَا مُنْتَهَى
 وَلَا مَرْهَمٌ فَلْيَبْذِكُنْ أَذَانًا لَأَنفَامٍ وَلَا مَرْهَمٌ
 فَلْيَغْفِرْ خَلَقَ اللَّهُ وَمَنْ يَخِذْ الشَّيْطَانُ وَلِيًّا مِنْ دُونِ
 اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١٥٤﴾ يَعِدُهُمْ
 وَيُمْنِيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٥٥﴾ أُولَئِكَ
 مَا وَهَبَهُمْ جَهَنَّمَ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٥٦﴾
 وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ

﴿ 1454 ﴾

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُدْرِكُ فِيهَا آدَمُ وَعِنْدَ اللَّهِ حَقًّا
 وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ۝^{١٧٢} لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا
 أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِيهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ
 مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝^{١٧٣} وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ
 مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
 الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ۝^{١٧٤} وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ
 سَلَّمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
 حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ۝^{١٧٥} وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ
 وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ۝^{١٧٦}

Meali Şerifi

Elhak biz sana bihakkın kitab indirdik ki insanlar arasın-
 da Allahın sana gösterdiği vechile hukm edesin; hâinlere
 müdafaa vekili olma ¹⁰⁵ Ve Allaha istiğfar eyle, çünkü Allah
 gafur, rahîm bulunuyor ¹⁰⁶ Nefislerine hıyânet edib duranlar
 tarafından mücâdeleye kalkışma, çünkü Allah vebal yüklenen,
 hıyanetkâr olan kimseleri sevmez ¹⁰⁷ İnsanlardan gizlemeğe
 çalışırlar da Allahdan gizlemeği düşünmezler, halbuki onun

razı olmayacağı tezviratı tertib ederlerken o yanı başlarında, hem Allah her ne yaparlarsa muhît bulunuyor¹⁰⁸ Haydi siz öyle yaptınız: bu Dünya hayatta tuttunuz taraflarından mücadele ediverdiniz, fakat kıyamet günü onlar tarafından kim mücadele edecek? Veya üzerlerine kim vekil olacak?¹⁰⁹ Halbuki kim bir kötülük yapar veya nefsine zulm eder de sonra Allahın mağfiretine sığınırsa Allahı bir gafur, rahîm bulur¹¹⁰ Maamafih kim bir vebal kazanırsa onu sırf kendi aleyhine kazanır, Allah alim, hakîm de bulunuyor¹¹¹ Her kim de bir cinayet veya bir vebal kazanır da sonra onu bir bigünahın üzerine atarsa şüphesiz bir bühtan ve açık bir vebal daha yüklenmiş olur¹¹² Allahın fazl-ü rahmeti üzerinde olmasaydı onlardan bir taife seni bile hükümde haktan şaşırtmayı kurmuşlardı, maamafih onlar yalnız kendilerini şaşırtırlar, sana hiç bir zarar edemezler, nasıl edebilirler ki Allah sana kitab ve hikmet indirmekte ve bilmediklerini sana bildirmektedir, hem Allahın senin üzerinde fazlı çok büyük bulunuyor¹¹³ Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur, ancak sadaka vermeyi veya bir ma'ruf işlemeyi veya insanların arasını düzeltmeyi emreden başka, ve her kim bunu Allahın rızasını arayaarak yaparsa yarın biz ona büyük bir ecir vereceğiz¹¹⁴ Her kim de kendisine hak tebeyyün ettikten sonra peygambere muhalefette bulunur ve mü'minler yolunun gayrısına giderse biz onu gittiğine bırakırız ve kendisine Cehennemi boylatırız ki o ne fena gidişdir¹¹⁵ Doğrusu Allah kendine şirk koşulmasını mağfiret buyurmaz, ondan berisini ise dilediğine mağfiret buyurur, kim de Allaha şirk koşarsa hakıkatte pek uzak bir dalâle sapmıştır¹¹⁶ Onu bırakıp da sade dişilere tapıyorlar, ve sade yalâbık bir Şey'ana tapıyorlar¹¹⁷ Ki Allah onu l'anelledi, o da şöyle dedi: Celâlin hakkı için kullarından bir mukadder pay alacağım¹¹⁸ Ve lâbüd onları sapıtacağım, ve her halde onları ümniyyelere düşürüb olmayacak kuruntularla aldatacağım, ve lâbüd onlara emr edeceğim de hayvanların kulaklarını dilecekler ve lâbüd onlara emredeceğim de Allahın